

Gaetano Mosca. *Mafya nedir? 19. yüzyıl sonu İtalya'sından sosyolojik bir analiz.* (İstanbul: Metropolis Yayıncılık, 2021)

Gaetano Mosca. *What is mafia? A sociological analysis from the late 19th century Italy.* (İstanbul: Metropolis Yayıncılık, 2021)

İnceleyen: Hamit Ölçer*

Mafya deyince bundan ne anlıyoruz? Ya da mafya kavramıyla neyi anlamaya çalışıyoruz? Bir toplumsal fenomen olarak kabul edildiğinde mafyaya yön veren temel eylem kalıbı nedir? Mafya sadece organize bir suç topluluğu mudur yoksa aynı zamanda belirli bir yaşam tarzının, bir tutumun ya da bir tavrın ürünü müdür? Bu yazımızın temel amacı Gaetano Mosca'nın, *Mafya Nedir?* (2021) adlı eserinde mafya fenomenine ilişkin gözlemlerini anlamaya ve çözümlemeye çalışmaktır. Zira mafya üzerine yazılmış pek çok çalışmadan söz edilebilir ve bu çalışmalar alışlageldik itibarıyla popülerdir ve daha ziyade gazetecilik pratiğini yansıtır. Bu anlamda mafyayı daha ziyade çok satan türünden sürükleyici, türlü sıra dışı cinayet haberlerinin ya da adına "mafya babaları" diye bilinen aktörlerin merkeze alındığı tarzda okumanın akademik anlamda pek muteber bir yere sahip olduğunu söyleyemeyiz. Dolayısıyla mafya sorunsalına belirli akademik araştırmalar üzerinden yaklaşmak bize daha geçerli bir fikir verecektir.

Bu yazımızda öncelikle Mosca'nın klasik seçkinler kuramı üzerine kısa bir bilgi verilecektir. İkinci olarak mafya alanıyla ilgili mevcut klasik ve yakın dönem çalışmalar hakkında yine kısa bir bilgi sunulacaktır. Üçüncü aşamada mafyanın tarihçesi, mafya kavramının etimolojik kullanımı ile nitelendirmeleri hakkında bazı bilgileri aktaracağız. Dördüncü aşamada Mosca'nın söz konusu yapıtında geçen mafya fenomenine dair aktarmış olduğu gözlemlerini mercek altına almaya çalışacağız. Ve son olarak mafya fenomeni ile ilgili genel bir değerlendirmede bulunacağız.

Gaetano Mosca yaygın bir biçimde klasik seçkinler/elitler kuramının öncülerinden biri olarak bilinir ve onun seçkinler kuramıyla ilgili temel görüşlerini *The Ruling Class* (1939) adlı eserinde görmek mümkündür. Bilindiği üzere klasik seçkinler kuramının tanınmış diğer öncüleri arasında Robert Michels, Vilfredo Pareto ve Charles Wright Mills'i sayabiliriz (Arslan, 2007). Onun sosyolojiyle olan bağlantısı da söz konusu bu seçkinler kuramı dolayısıyladır. Bu anlamda her ne kadar sosyolojide pek yaygın olarak işlenmese de Mosca aynı zamanda sosyoloji tarihinde önemli bir düşünür olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada ayrıca eklemek gerekirse onun fikirleri daha özel bir biçimde siyaset sosyolojisinin bir parçasını teşkil eder diyebiliriz.

Mosca'ya göre her şeyden önce en ilkel olanından en gelişmişine dek bütün toplumlarda bir yöneten ve yönetilen ayrımı söz konusudur ve yönetici sınıflar her zaman için örgütlü, nüfuz sahibi ve dolayısıyla belirli bir şiddete sahip olup yönetilenler ise çoğunluğu oluşturan örgütsüz

Kitap İncelemesi

Book review

Geliş - Submitted: 11/05/2022

Kabul - Accepted: 10/06/2022

Atıf – Reference: Ölçer, H. (2022). Mosca, G. (2021). *Mafya nedir? 19. yüzyıl sonu İtalya'sından sosyolojik bir analiz.* Nosyon: *Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, 9, 142-153.

*Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, E-posta: hamitolcer@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0003-1418-4237

bir özellik sergilemektedirler (Mosca, 1939, s. 50-53). Bu ifade biçimi kritiktir. Şöyle ki, Mosca'nın "örgütlü azınlık" ile "örgütsüz çoğunluk" gibi anahtar kavramlarının bir benzeri kullanımını onun *Mafya Nedir (2021)* adlı eserinde de rastlamaktayız. Zira Mosca'nın mafyayı bir tür yönetim olarak şöyle tanımladığını görüyoruz: "güçlünün zayıf üzerinde kurduğu baskı ve sıkı örgütlenmiş küçük azınlıkların, örgütsüz bireylerden oluşan büyük çoğunluk aleyhine uyguladığı despotik yönetim" (Mosca, 2021, s. 25). Dikkat edilirse Mosca'nın seçkinler kuramının içeriği ile mafya tanımının birbirine çok benzediğini görmekteyiz. Şu hâlde Mosca'nın temel ilgisinin örgütlü azınlığın çoğunluk üzerindeki yönetimi (Bottomore, 1997, s. 10) olduğunu söyleyebiliriz. Bu ayrıntıyı sunmamızın nedeni Mosca'nın elitler kuramı ile mafya incelemesi arasında sıkı bağlantının olduğuna dikkat çekmekti elbette. Bu konuya ileride tekrardan değinmeye çalışacağız.

Bottomore'un da vurguladığı üzere "Mosca'nın kuramında, seçkinler sadece kaba güç ve aldatmaca ile yönetmezler; bir anlamda, toplumdaki kümelerin çıkar ve amaçlarını da 'temsil ederler' " (Bottomore, 1997, s. 12). Dahası yönetimde söz sahibi olan asıl seçkinlerin yanında ayrıca bu üst seçkin yapıyla bağlantılı olan alt seçkin gruplardan (bilim insanları, mühendisler gibi) oluşan bir yapıdan da söz edilebilir (Bottomore, 1997, s. 12). Diyebiliriz ki seçkinler gerektiğinde hem yasa ve rasyonel araç ve prosedürleri hem de yasanın dışında işleyen (burada "yasanın dışında" tabiri eylemin "yasa dışılığı"ndan daha geniş bir bağlamı vurgulamaktadır) birtakım rasyonel olmayan unsurları ya da enstrümanları da kullanabilirler. "Böylesi bir ortamda seçimler yalnızca seçilmiş parlamentoları iş başına getirmekle kalmaz, bunun yanı sıra parti temelinde dayalı siyasi kirlenmeye ve seçimle iş başına gelmiş politikacıların diktatörlüğüne de yol açabilir" (Arslan, 2007, s. 40). Dolayısıyla burada yöneticilerin hem yasanın içinde hem de yasanın dışında hareket etme olanaklarıyla son derece keyfi denebilecek bir iktidar mekanizmasına sahip olduklarını söylemek gerekir.

Mosca'nın deyişle yönetici azınlığın mensupları düzenli bir biçimde içinde yaşadıkları toplumda hayli saygın ve etkili birtakım niteliklere sahip olmalarıyla ön plana çıkarlar (Mosca, 1939, s. 53). Ancak burada "seçkin" olandan kasıt söz konusu bir tür yetenek ya da sahip olunan birtakım liyakat ölçülerini ifade etmekten ziyade belirli bir takım "saygınlık ve etkililik" özelliklerine sahip olmayı ifade etmektedir. Sözelimi saygın ya da etkili bir kişi belirli bir yeteneğe sahip olmanın ötesinde farklı özellikleri de kendinde barındırabilmektedir. Öte yandan seçkin dediğimizde elbette ki bu belirli bir yeteneğe ya da liyakate de işaret etmektedir. Ancak seçkinler ister liyakat sahibi olsun ya da yasal ve hatta demokratik yollardan gelmiş olsun veyahut başka türlü illegal ve irrasyonel yollarla gelmiş olsun burada temel problem son kertede gücün nasıl kullanıldığıyla ilgilidir. Burada eklemek gerekirse aslında Charles Wright Mills'in de bu tarz bir problematiğe en çok kafa yormaya çalışan sosyal bilimci olduğunu belirtmek gerek. Mills'in tam da belirli kişi ya da aile veya grupların neden örneğin medya ve çeşitli araçlar üzerinden hep ön planda tutulduğu sorusuyla ilgilendiğini görmekteyiz (Mills, 2019). Şu hâlde seçkinler kuramı salt bir siyaset kuramı gibi görünüyor olmanın ötesinde toplumsal olana dair tahayyül geliştirmenin analitik bir bakış açısını da sunmaktadır diyebiliriz. Bu açıdan seçkinler kuramının özelden sosyolojik bağlamda önemli bir yere sahip olduğunu söylemek gerekir.

Bir yönüyle Mosca'nın sosyolojik tahayyülünde kavramların sanki kriminolojik bir çerçeve içinden inşa edildiğini ve bu anlamda onun sosyolojik çözümlemelerinin muhtemelen perde arkasını birtakım kriminal olayların oluşturduğunu söyleyebiliriz. Burada büyük ölçüde Mosca'nın kriminal dinamiklere ilişkin bakış açısı ile politik kuramı arasında bir bağlantının kurulduğundan söz edebiliriz. Ya da başka bir deyişle Mosca sanki bir politik kuram geliştirirken aynı zamanda bir suç teorisi geliştirmiş veyahut herhangi bir kriminal ilişkiler ağından söz ediyormuş gibidir. Mosca'nın temel ilgisinin çeşitli sapma davranışları ya da kriminolojik unsurlar ile politik sistem arasındaki ilişkiye odaklandığını dile getirmek mümkündür. Burada Mosca'nın "yöneticiler" ya da "seçkinler" dediği şeyin kriminal dünya ile

olan bağlantısının ilginç bir keşif olacağını söyleyebiliriz. Mosca'yı kendi çağının sorunlarının bir ürünü olarak kabul ettiğimizde onun seçkinler kuramının temel çerçevesini oluşturan temel problematik ile mafyaya dair gözlemlerinin birbiriyle bağlantılı olduğunu söylemek zor olmasa gerekir.

Sadece suç sosyolojisi kapsamında değil genel anlamda sosyolojik bir fenomen olarak mafyaya dair ilginin erken dönem ve geç dönem çalışmalarından söz edebiliriz. Zira erken dönem açısından bunların başında Mosca'nın 1900'lerin başında verdiği bir dizi konferansların oluşturduğu *Mafya Nedir* adlı çalışması gelmektedir ki buna tekrardan ayrıntısıyla döneceğiz. Öte yandan sosyoloji alanından çoğu okuyucunun belki de dikkat edemediği bir ayrıntının Max Weber'in yazılarında da karşımıza çıktığıdır. İlginç bir biçimde doğrudan mafyayı detaylı olarak inceleme konusu etmediği halde sosyolojide bir anekdot diyebileceğimiz türden bilginin Max Weber'in *Ekonomi ve Toplum* (2012) adlı eserinde geçtiğini görmekteyiz. Elbette ki Max Weber doğrudan ve ayrıntılı bir mafya incelemesine girişmemiştir ve onun mafyaya dair derinlikli ve analitik bir bakış açısını sunduğunu söyleyemeyiz. Burada Weber'in aktardığı notların günümüzde pek çok araştırmacının verileriyle de örtüşmesi anlamında önemlidir diyebiliriz. Max Weber söz konusu eserinin bir yerinde *Camorra*'dan söz etmektedir. Bu bağlamda Camorra, genel olarak İtalya'nın Napoli civarında egemen olan geleneksel mafya klanlarından biri olarak bilinmektedir (Paoli, 2003, s. 36). Weber, Camorra ile ilgili şu bilgiyi aktarmaktadır:

...Napolili bir imalatçı *Camorra*'nın ticari işletmelerle ilgili etkinliği hakkındaki şüphelerine cevap verdi: 'Signore, la Camorra mi prende X lire nel mese, ma garantisce la sicurrezza, -lo Stato me, ne prende 1 O. X, e garantisce: niente.' (bayım Camorra benden ayda on lired alıyor, fakat bana güvenlik sağlıyor: Devlet bu miktarın on katını alıyor fakat bana hiçbir şey sağlamıyor). (Weber, 2012, s. 313)

Şu hâlde bir Camorra üyesi yani adına *Camorristi* denen kişiler, belirli bölgeleri etkisi altına alan ve oranın koruması karşılığında ekonomik çıkar elde eden bir tür feodal ekonomik sistemin dönemsel ve zoraki vergi toplayıcıları olduklarıdır. Son kertede Weber'in mafios (burada "mafios" kavramını mafya ile ilişkili belirli bir eyleme ya da kişilere göndermede bulunmak için kullanıyoruz) ilişki ve prosedürlerini bir tür "korsan devleti"ne benzettiğini söyleyebiliriz (Weber, 2012, s. 313). Böyle bir mafios güç sıklıkla haraç sistemiyle iktidarını konsolide etmeye çalışmaktadır. Hess'in de belirtmiş olduğu üzere mafya, suç faaliyetlerine karşı, koruyuculuğunu üstlendiği kişilerden bir tür tazminat ya da haraç alır (2011, s. 14-15). Burada konunun ilerleyen bölümlerinde de değineceğimiz üzere mafya, adına "partito" dediğimiz bürokrasiyle ya da resmi yetkililerle ilişkilene biçiminden söz edeceksek eğer o zaman mafyanın tamamen devletin dışında konumlanmış bir güç olmadığını ve devletle bir ölçüde iltisaklı olacak bir biçimde işlediğini söylememiz gerekir. Zira böylesi bir tartışmanın belki de en güncel boyutunu Marco Santoro'nun *Mafia Politics* (2021) adlı eserinde görebiliriz.

Doğrudan mafyadan söz etmiyor olsa da Charles Wright Mills'in 1956'da yazdığı *İktidar Seçkinleri* (*The Power Elite*) adlı yapıtının mafios ilişkileri ve yapıları anlamamıza yardımcı olan bir diğer referans kaynağını teşkil ettiğini söyleyebiliriz. Mills söz konusu eserinde kendi çağının ABD'deki klikleşmiş sosyo-politik ve iktisadi düzeni ifşa etmekte ve toplumda etkili olan üç iktidar seçkininden söz etmektedir: politik seçkinler, askeri seçkinler ve iktisadi seçkinler... (Mills, 2019). Dikkat edilirse yukarıda da hem Mills'in hem de Mosca'nın seçkinler kuramının arka planında sapma davranışlarının, kriminal yapıların işleyişine dair güçlü ipuçları içerdiğini söylemek mümkündür. Bu bakımdan her iki düşünürün elitler kuramının belirli düzeylerde kriminolojik bir bağlama sahip olduğundan söz edebiliriz.

Mafya fenomeninin erken yıllarını tarihsel perspektiften çözümlenmeye dâhil eden klasik metinlerden bir bölümün de tarihçi Eric Hobsbawm'a ait olduğunu görüyoruz. Hobsbawm'ın "*İlkel Asiler: 19. ve 20. Yüzyıllarda Toplumsal Hareketin Arkaik Biçimleri Üzerine İncelemeler*" (2016) adlı eserinde mafyayı "sosyal haydutluğun" özel bir türü olarak

yorumladığını ve ayrıca mafyayı bir tür “toplumsal hareket” biçimi olarak nitelendirdiğini ve söz konusu bu hareketi daha ziyade sol tahayyül içinden okumaya çalıştığını görmekteyiz.

Mafya sorunsalı derinleştikçe giderek bu alana ilişkin akademik ilginin de arttığını söyleyebiliriz. Örneğin kültürel çalışmalar kapsamında ele alınabilecek olan William Foot Whyte’ın 1943’te yazmış olduğu ve 2017’de Türkçemize çevrilen *Köşebaşı Toplumu: Bir İtalyan Kenar Mahallesinin Toplumsal Yapısı (Street Corner Society: The Social Structure of an Italian Slum)* adlı çalışması da alana etnografik düzeyde katkıda bulunan klasik eserlerden biri olarak kabul edilebilir. Whyte’ın daha genel olarak “çete”leri ve bu çetelerin üyelerinin sosyo-kültürel kodlarını incelediğini görmekteyiz. Bu eserin, organize suç topluluklarının gündelik hayatın içinden nasıl gelişip yaygınlaştığını ayrıntılı etnografik analizlerle ortaya koymasından ötürü önemli bir değere sahip olduğunu ayrıca belirtmek gerekir.

Yine sosyolojik bakış açısından yazılmış olan Pino Arlacchi’nin *Mafya Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhunu* (1991) adlı eserinin önemli bir yere sahip olduğunu söyleyebiliriz. Sözgelimi Arlacchi’nin bu eserinde sistematik ve derinlemesine bir arşiv çalışmasını yaptığını görmekteyiz. Arlacchi’nin temel tezi, adına mafya dediğimiz kişilerin de bir bakıma ekonomi-iş dünyasının önemli aktörleri olduğu ve dahası mafya etiğinin kapitalist ekonomiyle bağlantılı olduğu fikri üzerinedir. Arlacchi’nin söz konusu eserinde Max Weber’in ideal-tip eylem kavramlarını merkeze alarak bir bakıma mafyanın bir çeşit “iş insanı” olarak ya da kapitalist ideal birey tipinin bir formu olarak savunduğunu görmekteyiz (Arlacchi, 1991). Yine de burada dikkat çekici olan husus şu olabilir ki Arlacchi’nin söz ettiği kapitalist mafya tipinin daha ziyade Weber’in “maceracı kapitalizm” dediği olguya daha yakın olduğudur (Arlacchi, 1991; Weber, 2013). Örneğin bu açıdan maceracı kapitalizm ile birtakım spekülatif yöntemlerle para kazanma yolları arasındaki bağlantıyı anlamak mümkündür.

Suç sosyolojisi kapsamında ya da kriminolojik çalışmalarda mafyanın bir alt başlık olarak işlendiği açıktır. Ancak burada geç dönem açısından doğrudan doğruya salt mafya odaklı çalışmalar kapsamında popüler olmuş birkaç eserden daha söz edecek olursak örneğin Anton Blok’un *The Mafia of a Sicilian Village 1860-1960: A Study of Violent Peasant Entrepreneurs* (1988), Diego Gambetta’nın *The Sicilian Mafia: The Business of Private Protection* (1996), Henner Hess’in *Mafia & Mafiosi: Origin, Power, Myth* (1998), Letizia Paoli’nin *Mafia Brotherhoods: Organized Crime, Italian Style* (2003), John Dickie’nin *Cosa Nostra: A history of the Sicilian Mafia* (2005), Federico Varese’nin *Mafia Life: Love, Death, and Money at the Heart of Organized Crime* (2018), ve Marco Santoro’nun *Mafia Politics* (2021) adlı eserini sayabiliriz.

Mafyanın bilimsel bir çalışma ve ilgi konusu olması bağlamında bu kısımda son olarak ülkemizden bir örnek vermek gerekirse, Murat Çulcu’nun “*Türkiye’de Mafya’laşmanın Kökenleri*” (2001) ana başlığı adı altında hazırladığı bir dizi eserin nispeten uzun yıllar süren etnografik çalışmalarının bir ürünü olarak dikkat çektiğini söyleyebiliriz. Çulcu “çifte ahlak/çifte hukuk” kavramlarından yola çıkarak onun büyük oranda Henner Hess’in çalışmalarından etkilendiğini söyleyebiliriz. Burada Çulcu’nun çalışmasının makro düzeyde derinlemesine ve sistematik bir arşiv araştırmasına eğilmeye çalıştığını görmekteyiz. Çulcu söz konusu eserinde Osmanlı’dan yakın dönem Türk tarihine kadarki sosyo-kültürel ve tarihsel dinamiklerin ardındaki birtakım grup, aşiret yapısı, değer, tutum, gelenek gibi unsurların ve sosyo-politik süreçlerin izini sürerek “mafios toplum” tezini ortaya atar. Bu bağlamda Çulcu’ya göre “[h]erşeyden önce bir toplumun ‘Mafios Toplum’ olarak nitelendirilebilmesi için o toplumu meydana getiren bireylerin ‘mafios değer yargılarını’ paylaşmaları gerekiyor” (2001, s. 32). Şu hâlde Çulcu’nun çalışmasının hermenötik bir boyutunun da olduğunu söyleyebiliriz.

Burada pek çok yakın dönem çalışmalardan söz edebiliriz. Zira mafya fenomeninin sadece kriminolojinin değil pek çok disiplinin kesişme noktasında yer aldığını söylemek mümkündür. Ancak böylesi detaylı bir çalışmaya burada değinemeyiz. Bu bakımdan bu özet bilgilerin bize bir fikir vermesi açısından yeterli olduğu kanaatindeyim.

Mafyanın tarihçesi hakkında net bir bilgidен söz edemesek de en azından mafya tabirinin resmi otoritelerce lanse edilmişinin 1860'ların ortalarına dayandığını görmekteyiz. “Mafya ya da suç birliği denilen şeyden, resmî belgelerde ilk kez Nisan 1865 tarihli bir raporda söz edilir” (Fentress, 2004, s. 149). Tarihsel bağlamı içinde mafyanın çıkış öyküsüne ilişkin aslında pek çok yorum yapılmaktadır. Başlangıçta Sicilya'nın sömürüye ve istilalara açık bir bölge konumunda olması ve yasal otoritelerin toplumu korumadaki yetersizliğinden ötürü Sicilyalılar'ın kendi içine kapandıklarını ve geleneksel-yerel türden savunma organizasyonları biçiminde mafyalaştıklarını söyleyebiliriz. Zira bu anlamda mafya “merkezi otoriteye karşı yerel güç odaklarının direnişi” (Hess'ten akt. Çulcu, 2001, s. 28) biçiminde tanımlamak kaçınılmaz olmaktadır. Bununla birlikte eğer adına mafios şiddetin sosyo-kültürel ve mitolojik köklerinden söz edecek olursak bunun Sicilya'nın çok daha gerilere uzanan bir geçmişinin parçası olduğunu dile getiren düşünürler, araştırmacılar da vardır (Çulcu, 1992; Hess, 1998; Lappalainen, 2005).

Bazı araştırmacılar Sicilya mitolojisinde geçen Kikloplar efsanesinin ya da antik Kartacalılar döneminin bir tür “mafya ruhu”nun parçası olduğuna dikkat çekmişlerdir (Çulcu, 1992; Hess, 1998; Fentress, 2004). Ya da örneğin bazı araştırmacılar mafyanın çok daha eski temellerine inerken Sicilya'nın güney taraflarında etkili olan Pisagorcu tarikatların gizli ve şiddet içeren faaliyetlerine kadar uzanabileceğini belirtmişlerdir (Çulcu, 1992; Lappalainen, 2005). Şimdi burada mafios benzeri şiddeti Pisagorcular'a kadar geri götürmek Pisagorcular'ı mafya yapmaz elbette. Ancak vurgulanması gereken husus belki de her şiddetin aynı zamanda kendine özgü sosyo-kültürel ve tarihsel gerçekliğiyle de yakından ilişkili olabileceğidir. Sonuç itibarıyla açık olan şey şu ki bildiğimiz anlamda mafyanın doğuş yerinin Sicilya bölgesi olduğudur.

İlgili literatüre baktığımızda mafya kavramının sadece kişileri kastetmediğini anlıyoruz. Örneğin mafya kavramının aynı zamanda olayları, nesnelere veya belirli herhangi bir şeyi nitilemede ölçü ya da değerlendirme aracı olarak da kullanıldığını görmekteyiz. Tıpkı bir nesneyi, bir kişiyi ya da herhangi bir şeyi “iyi, kötü, güzel, çirkin, kaliteli ya da kalitesiz” olarak değerlendirmenin bir ifadesi olarak mafya sözcüğünün kullanıldığına rastlıyoruz. Örneğin bu bağlamda şu bilgiler hayli ilginç olsa gerek:

Ünlü Sicilyalı etnolog Giuseppe Pitré, terimi ilk kez 1860'larda Palermo'nun Borgo banliyösünde duymuştur. Seyyar satıcıların mallarını işportada ‘hakiki mafya malı’ olarak satmaya çalıştıklarını hatırlatmaktadır. Terimi ‘bello, grazioso’ (güzel, çekici) olarak açıklamasına rağmen, bundan daha fazla anlamı olduğu açıktır; çünkü, ‘sadece güzel olmayıp, bakanlara bunun bilincinde olduğu izlenimini veren bir kız, kendisine bakmasını bilen... belirli bir ‘bilmem ki ne onu daha iyi ya da üstün yapıyor’ özelliği olan bir kız, mafya özelliği taşıyordur. O kız mafiusa ya da mafiusedda’dır. Erkek mafiusu (mafya adamı) ise, bu ‘bilmem ki ne...’ özelliğinin daha da fazlasına sahiptir. Genç mafya delikanlıları sadece gösterişli değil, aynı zamanda tehditkardı. (Fentress, 2004, s. 154)

Yukarıdaki pasajda da geçtiği üzere mafya deyince bu kavramın aslında neden bu denli karmaşık bir anlama sahip olduğunu anlayabiliyoruz. Dolayısıyla mafya kavramı aynı anda farklı durumları, olayları, ilişkileri ifade etmektedir diyebiliriz. Bununla birlikte mafyanın bir terim olarak nasıl ortaya çıktığına ilişkin farklı görüşlerden bile söz etmek gerekir. Bir açıdan bakıldığında mafyanın etimolojik olarak Arap kökenli olduğuna ilişkin yaygın kanaatler söz konusudur. Bu iddiaya göre Palermo dilinde mafya Arapça “mahias” sözcüğünden gelmekteydi ve bunun anlamı fiyakalı, cesur adam gibi anlamı söz konusuydu. Bununla beraber başka bir sözcük ise “ma afir” dir ki bu da Palermo’da hüküm sürmüş bir Arap kavminin ismi olarak bilinir (Hess, 1998, s. 1). Öte yandan her ne kadar mafya kavramının Arapça kökenli bir sözcük olduğu yönünde çeşitli görüşler olsa da yine de Sicilya lehçesinde Arapça kökenli sözcüklerin çok az kullanıldığı ve sözcüğü edebiyatçıların bu noktada pek atıf yapmadığı da iddia edilmektedir. Bu bakımdan 1860'lardan sonra kullanıldığı hesaplandığında 1860'lardan önceki tarihte hiçbir Sicilya sözlüğünde Arapça kökenli denilebilecek türden bir mafya sözcüğüne rastlanmadığını iddia edenler de bulunmaktadır (Fentress, 2004, s. 157). Şu hâlde mafya

kavramının kullanılış amacına göre pek çok anlamlarının olduğundan söz edilebilir. Dolayısıyla mafya sorunsalının ayrıntılı bir çalışmanın konusunu teşkil ettiğini söylemek mümkündür. Ancak elbette ki biz burada mafyanın tarihsel-etimolojik ya da sosyal-mitik yönüne detaylı bir biçimde değinmeyiz. Bu özet bilgileri sunmamızın amacı bundan sonraki mafya fenomenine ilişkin belirli bir görüş çerçevesi, bir taslak çizmekti. Şimdi Mosca'nın mafya fenomenine dair temel düşüncelerine bakalım.

Bundan önce de kısaca değinildiği gibi Mosca'nın *Mafya Nedir (2021)* adlı eseri onun çeşitli konferanslarda vermiş olduğu derslerden oluşmaktadır. Mosca söz konusu yapıtında Sicilya'nın kendine özgü sosyo-kültürel ve tarihsel derinliği içerisinde edindiği bilgi, gözlem ve deneyimleri ölçüsünde mafya fenomenine dair sosyolojik bir bakış açısı sunmaya çalışır. Bununla beraber Mosca mafyayı bir toplumsal fenomen olarak problematize eder ve mafya fenomenini hem sosyo-kültürel bir eylem kalıbı hem de bir suç organizasyonu olarak mercek altına alır. Mosca'nın temelde seçkinler kuramında pozitivistik bir bakışa sahip olduğunu söyleyebilirsek de onun mafya araştırmasında hermenötik (yorumlayıcı) yaklaşıma yakın olduğunu dile getirmek mümkündür. Neuman'ın (yorumlayıcı bir kuramcı belirli bir olayı ya da pratiği toplumsal bağlam içerisinde ele alıp inceler (Neuman, 2014, s. 132). Burada toplumsal bağlam önemli olduğundan dolayısıyla mafyanın özellikle Sicilya ile özdeşleştirilmesi anlaşılabilir bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Seçkinler kuramında da görülebildiği üzere Mosca'nın temel kaygısının azınlığın çoğunluk üzerindeki denetiminin gittikçe artan baskısıdır diyebiliriz. Bu kaygı Mosca'nın kendi çağının bir parçası ve görgü tanığı olmakla ilişkilidir aslında. Mosca'nın mafya üzerine gözlemlerinin de dönemin İtalyan sosyo-politik ortamının da görece uzun döneme yayılabilecek manzarası hakkında önemli bilgiler sunduğunu söyleyebiliriz. Fakat elbette ki Mosca sadece Sicilya'ya dair gözlemlerde bulunmakla kalmayıp onun mafya çalışmasında ele aldığı olguların ve ortaya koyduğu görüşlerin günümüzde canlılığını sürdürdüğünü görüyoruz. Dahası onun ortaya koyduğu seçkinler kuramının da günümüz dünyasının karanlıkta kalmış, klikleşmiş ve belirli azınlıkların oluşturduğu seçkin yönetim tarz ve eğilimlerine dönük açıklayıcı perspektifler sağladığını da eklemek gerekir. Bu yönüyle Mosca'nın fikirlerinde belirli düzeyde bir tutarlılıktan söz edebiliriz.

Aslına bakılırsa Mosca'yı mafya sorunsalını anlamaya iten biri özel diğeri genel iki temel sebepten söz etmek gerekir: İlki Palermo Belediye Başkanı'nın (Emanuel Notarbartolo) suikast sonucu öldürülmesi ve ikincisi mafya sorunsalına çok daha geniş bir perspektiften bakabilme ve değerlendirme girişimidir. Bu bakımdan Mosca mafyayı sadece bir suç organizasyonu olarak değil, kendine özgü bir "toplumsal fenomen" olarak da ele alır. Başka bir deyişle Mosca hem mafyayı anlamaya çalışıyor hem de mafya kavramıyla içinde bulunulan toplumu analiz etmeye çalışıyor. Son kertede Mosca'nın mafya sorunsalına dair çizmiş olduğu sosyolojik çerçeve ve imgelem sınırlı düzeyde kalmakla beraber onun mafya üzerine yazılarının klasik değeri gözlemlerinin ve meseleyi yorumlama gücünün hala güncelliğini koruyor olmasındadır diyebiliriz.

Gaetano Mosca'nın söz konusu yapıtı on iki kısa bölümden oluşmaktadır ve her bölüm bir önceki bölümün açıklayıcısı ya da tamamlayıcısı niteliğinde olup mafya sorunsalına dair çözümleyici perspektifler sunulmaktadır. Bu eserde Mosca her şeyden önce bir "mafya ruhu"ndan söz eder. Burada bir önemli vurgu da "mafya fenomeni" (2021, s. 25) olarak karşımıza çıkmaktadır. Şu hâlde Mosca aslında tarihsel-özümlü bir sorunsalı genel bir sosyolojik tahayyülün içine yerleştirmeye çalışır. Mosca'ya göre mafya en temelde Sicilyalılar'ın belirli karakteristik davranış tarzını ifade eder.

"...mafya sözcüğünde en veciz biçimde ifade edilen, Sicilya ahalisine mahsus bu karmaşık toplumsal olgu, Sicilyalılar için öyle alelade, öyle bilindik bir şeydir ki adanın yerlilerinin köklü gelenekleri sayesinde bir çırpıda ayırt ettikleri bu sözcüğün muhtelif anlamlarını saptayıp netleştirecek ayrıntılı bir izahata veya yoruma ihtiyaç duyan insanların olabileceği akıllarının ucundan geçmez." (Mosca, 2021, s. 20)

Bu anlamda mafios bir eylem her şeyden önce eril/ataerkil düşünüş ve yaşam tarzının kriminalize olmuş bir biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır diyebiliriz. Başka bir şekilde “[m]afya dediğimiz şey, toplumsal ilişkilerin verili düzleminde kişinin haysiyetini veya başkaları üzerinde kurduğu zora dayalı hâkimiyetini ne pahasına olursa olsun koruması gibi, belli tutum ve tavırları içeren bir hissiyat ve düşünce tarzıdır” (Mosca, 2021, s. 20). Bu hissiyat, tavır ya da düşünce tarzı “mafya ruhu”yla ilişkilidir.

Mafya hissiyatını ve zihniyetini, daha doğrusu ‘mafya ruhu’ denen şeyi kısaca şöyle tarif edebiliriz: haksızlığa uğrayan, mağdur edilen bir kimsenin adalet aramak için devletin adli makamlarına veya emniyet yetkililerine başvurmasını zayıflık veya korkaklık belirtisi olarak görmek... Bir ailenin şerefine leke sürülmesi, fiziksel şiddet, kişisel saldırılar, kavga veya pusu esnasında işlenen cinayetler... Mafya, bu gibi suçların adli makamlara ve kolluk güçlerine şikâyet edilmesini korkakça, namertçe bir davranış olarak değerlendirir. Böylesi vukuatları polise ve mahkemeye götürülenler, bir nevi yiğitliğe leke sürmekle itham edilirler. Herkesin bildiği gibi bu suçlar sadece bu saydıklarım sınırlı değil: şahsi intikam niyetiyle işlenmesi şartıyla –ki genellikle durum bundan ibarettir- üzüm bağlarının tarumar edilmesi, büyük baş hayvanların telef edilmesi ve çalınması, soygun ve adam kaçırma tehditleri gibi suçlar da bu kategoridedir. (Mosca, 2021, s. 21-22)

Demek ki Mosca’ya göre mafios bir eylem sıradan bir eylem olmanın ötesinde Max Weber’in terimiyle ifade edecek olursak burada bir tür “değer yönelimli rasyonel eylem” olarak karşımıza çıkar. Mafya ruhunu oluşturan bu değerler sosyal ilişkilere gömülü olan özsayı, gurur ya da kibir gibi davranışları içerir ve bu değerler küçük grupların farklı hedefler peşinde koşmasını sağlar (Puccio-Den, 2021, s. 44). Belli bir değer doğrultusunda şekillenen bu mafios eyleme ruh veren şey bu anlamda kişiye belirli durumlarda nasıl davranılması gerektiğine ilişkin bir eylem şeması çizmiş olmaktadır. Bu eylem şeması aslında mafios bireye sadece ne yapılması gerektiğinden ziyade öncelikle ne yapılmaması gerektiğine dair kuralı içerir. Peki bu mafya ruhunun temel kuralı nedir? Bu kural “omerta” olarak bilinir.

Dolayısıyla mafya ruhu dediğimiz şeyin doğrudan sonucu ‘sessizlik yasası’ olarak bilinen omerta’dır; bu kural, fail ile mağdurun kendi aralarında çözmelerini gerektiren suçlar söz konusu olduğunda adli makamlara bilgi vermeyi haysiyetsizlik olarak gören mafyanın kanaatine dayanır. Üçüncü taraflar arası anlaşmazlıklar söz konusu olduğunda da uygulanan bu kural, ceza duruşmalarına katılan tanıkları yalan söylemeye ve sessiz kalmaya iten temel sebeptir. Şunu rahatlıkla söyleyebiliriz ki Sicilya toplumunda, hatta en yoksul, en eğitimsiz kesimler arasında bile yalancılığı suratından akan birilerini bulmak zordur; Sicilyalılar gündelik hayatta nadiren yalan söyler. Fakat bir Sicilyalıyı işin içinde mafyanın olduğu bir olayla ilgili ifade verirken görürseniz, somut vakalarla ilgili ayaküstü bin tane yalan söylediğine şahit olabilirsiniz: ‘Görmedim, bilmiyorum, hiçbir şey hatırlamıyorum.’ Oysa her şeyi biliyordur ve gayet iyi hatırlamaktadır aslında. (Mosca, 2021, s. 24)

Omerta ilkesinin özellikle erkek bireylerin eril onur anlayışının bir tezahürü olduğunu ve bu anlamda burada bireylerden beklenen şeyin “erkek gibi davranmak” türünden eril benlik tasarımına yol açtığını ve doğal olarak böylesi bir olgunun da geleneksel-ataerkil aile yapısının ürünü olduğunu dile getirebiliriz. Kişi sadece korktuğu için konuşmamalı aynı zamanda “erkek adam” olması gerektiği bilincini taşımasından ötürü de sessiz olmalı yani konuşmamalıdır. Mosca’nın buradan hareketle “maddi korku” ile “ahlaki korku” arasında incelikli bir ayrımına giderken bir bakıma yer altı dünyasının gündelik yaşamının kodlarını da açıklamaya çalıştığını söyleyebiliriz.

Şu hâlde omerta ilkesi kişiler için o denli bağlayıcıdır ki sadece maruz kalınabilecek maddi/fiziki bir zarardan sakınmayı değil esas itibarıyla üyeler arasındaki sessizliği sağlamakla aynı zamanda ahlaki açıdan bir sakınımı da doğurur ve böylece kişilerin nerede nasıl davranmaları gerektiğine dair sınırlar çizmiş olur. Dolayısıyla burada asıl önemli olan şey kişilerin ahlaki korkuyu içselleştirmeleridir ki bu aynı zamanda mafya hissiyatının, mafya ruhunun da bir parçasını teşkil etmektedir (Mosca, 2021, s. 39). Bir bakıma korkunun ahlaki boyutu maddi anlamda kişinin karşılaşacağı risklerin de tekrar tekrar düşünülmesini sağlayan bir tehdit ve gözdağı unsuru olarak da işlev görmektedir diyebiliriz. Burada eklemek gerekirse

maddi korku ile kastedilen şey elbette ki salt parasal ya da ekonomik türden bir olay olarak anlaşılmalıdır. Kişinin fiziksel/bedensel olarak yaşayabileceği her türlü zararın da maddi korkunun nedenleri olarak kabul edildiği açıktır.

Burada omerta ilkesinin bir tür korkunun “içselleştirilmesi” yoluyla benliğin içerden denetim altına alındığını ve bu noktada -Foucaultcu bağlamda- bir yönetimselliğin oluşmasına yol açtığını, yani bir tür uysallaştırılmış ve dolayısıyla disiplin altına alınmış beden üzerinde kurulan bir iktidar mekanizması gibi fonksiyon gördüğünü söyleyebiliriz. Başka bir ifadeyle omerta ilkesinin yol açtığı ahlaki korkunun beraberinde bireyin otoriteye kendiliğinden rızasına yol açan bir davranış kalıbını da şekillendirdiğini söyleyebiliriz. Bu açıdan omerta ilkesinin “[b]ireylerin hareket tarzını belirleyen ve onları belirli sonlara ya da egemenliğe boyun eğdiren, özneyi nesneleştiren iktidar teknolojileri” (Foucault, 2001, s. 26) düzeyinde ele alınabileceğini söyleyebiliriz.

Santoro’nun da (2021, s. 190) vurguladığı üzere Foucaultcu benlik teknolojileri bu anlamda birey için bir var olma biçiminin ifadesi olarak omerta ile bağlantı kurulabilir. Dolayısıyla mafya, omerta ilkesi vasıtasıyla salt doğrusal ve dıştan gelen bir baskı unsuru olarak işleminin ötesinde bireyin tam da birtakım sosyo-kültürel değerleri ve ahlaki kodları benimsemesi ve korkuyu içselleştirmesi aracılığıyla ortaya çıkan ve gelişen bir iktidar teknolojisi olarak karşımıza çıkmaktadır diyebiliriz. Bu haliyle mafyanın aynı zamanda kendine özgü bir iktidar rejimi olduğunu ve bu rejimin dayandığı belirli doğruluk ve değer anlayışlarıyla ilişkili olduğunu söyleyebiliriz.

Omerta ilkesinin konuşmaya dair kural koyuculuğu beraberinde bireyin düşünüş ve eylem organizasyonunu inşa eden bir davranış kalıbının şekillenmesine de yol açar ki bu noktada muhtemelen Bourdieu’nün habitus kavramı da omertaya dair bize bir fikir verebildiğini söyleyebiliriz. Buna göre Bourdieucü habitus kavramı aile içinde kazanılmış olan düşünüş ve eylem tarzlarının kişide bedenselleşmiş hali olarak tanımlandığında bu tarzda Sicilya tipi konuşmaya dair belirli kuralların aşılandığından dolayı mafyanın kültür temelli bir boyutundan söz etmek mümkündür (Santoro, 2021, s. 190). Şu hâlde mafya habitusunun inşa ettiği bir konuşma veya davranma biçiminden söz edebiliriz.

Mafios ilişkilerde suç ve suçlu tipinin diğer suç ve suçlu tiplerinden farklı bir biçimde başlı başına bir “prestij” kaynağını teşkil ettiğini belirtmek gerekir. Bu noktada Mosca, tam da suçlu davranışın bir prestij kaynağı olabileceği noktasındaki gözlemlerini ifade ederken mafya fenomenini doğal olarak “Sicilya ahlakı” ile ilişkilendirmeye çalışır. Her ne kadar genelleyici olsa da nihayetinde İtalyan’ların belirli bölgelerinde insanların benliğine işleyen bilindik bir ahlaki tutuma ve tavra işaret eden böylesi bir terim aynı zamanda bize “mafios ahlak”ın prototipine dair bir fikir edinmemize yardımcı olmaktadır. Şu hâlde,

Sicilya ahlakı, bir yurttaş olarak kamusal sorumluluklarını titizlikle yerine getirmek gibi örneklerden ziyade genellikle kişisel ilişkilerde ifadesini bulur. Dolayısıyla Sicilyalı bir adam, mafya ruhunu ister taşısın ister taşımasın, eğer duruşmada, yargıcın karşısında hakikati inkâr etmek ile ona güvenip sırrını açan bir dostunu veya tanıdığını yüz üstü bırakmak –ki bunun neticesinde adı güvenilmeze çıkacaktır- arasında seçim yapmaya zorlandığında, bu ahlaki ikilemi neredeyse daima adaleti yanıltma pahasına dostunu kollayacak şekilde çözecektir. (Mosca, 2021, s. 39)

Mosca’nın yapmış olduğu bir başka ayırım ise mafyanın bir sosyo-kriminal örgütlenme modeli olarak karşımıza çıkmasıdır. Burada önemli husus, mafyanın geleneksel anlamda arkaik planını kırsal/pastoral özelliklerin hüküm sürdüğü bir çeşit “klan” (literatürde yaygın biçimde “cosca” olarak kullanılır) örgütlenmesinin oluşturduğudur. Başka bir deyişle buna bir çeşit “aşiret” de denilebilir. Burada Sicilya’dan ya da Sicilya’ya özgü klanlardan söz etmek demek sadece mafyanın içine doğduğu Sicilya’nın sosyo-kültürel coğrafyasından söz etmek demek değildir elbette. Mosca’nın ifade ettiği üzere mafyanın Sicilya ile ilişkili olmasının nedeni bu ruhun orada yaygınlığı, köklerinin Sicilya ile cisimleşmiş olması ve mafios ilişkilerin orada çok

daha disiplinli ve organize oluşundan kaynaklanmaktadır. Öte yandan mafya dünyanın her yerinde rastlanabilecek bir fenomendir (Mosca, 2021, s. 25).

Daha önce de belirtildiği üzere mafya dediğimiz şey aynı zamanda kendine özgü belirli bir eylem kalıbına sahip olduğuydu. Söz konusu mafya klanları bu anlamda belirli bir sosyo-kültürel yapıyla ilişkili ailelerden oluşan ve nispeten geniş ağa sahip kriminal örgütlenme biçimleri olarak karşımıza çıkmaktadır ki böylesi bir yapı ilgili literatürde “suç aileleri” olarak nitelendirilmektedir. Örneğin “Genovese Ailesi”, “Lucchese Ailesi”, “Bonanno Ailesi”, “Colombo Ailesi”, “Gambino Ailesi” gibi (Southwell, 2009, s. 50-59). Geleneksel anlamda mafyanın aile organizasyonunun sadece biyolojik olması her zaman gerekli olmasa da ailenin esaslı bir biçimde geniş üyelerden oluşması önemli olabilmektedir ki Çulcu’nun da (2001, 122) vurguladığı üzere mafios aile ne kadar geniş üyelerden meydana gelirse söz konusu o aile her alanda etkin olabilmektedir. Mafya klanları için suç bu bakımdan gündelik hayatın olağan bir parçasıdır. Şu halde “...bu genişleyen nüfuz ve manevra alanı ve buna eşlik eden cosca’ların kesintisiz bir biçimde tekrar tekrar doğuşu her şeyden evvel mafya ruhuyla bağlantılıdır. Mafya ruhu, bu kötücül virüsün ve nevi suç örgütünün içinde yaşayıp geliştiği gerçek bir kültürel ortamdır” (Mosca, 2021, s. 38). Peki bu mafya klanlarının esas amaçları nelerdir ve bunun için neler yaparlar?

Suç teşkil edecek eylemlere aşgari ölçüde başvurarak, dolayısıyla soruşturmalardan ve adaletin kılıcından mümkün mertebe sakınarak, yer altı dünyası veya onun en nüfuzlu üyeleri adına azami ölçüde prestij ve yasadışı kazanç elde etmek. Bu amaç doğrultusunda geliştirdikleri gerçek bir suç tekniği bile var: Teşkilatı kollamak, etkili ve yetkili kişiler ile klanın eski üyelerinin desteğini muhafaza etmek veya namus meselesi olarak görülen bir intikamı almak icap ettiğinde, pusu kurup cinayet işlemeye kadar varan en acımasız suçları bile işlemeyi göze almak. (Mosca, 2021, s. 41)

Burada dikkat çekici hususlardan biri de mafya klanlarının zamanla organize olmuş bir suç ekonomisine dönüşebilme potansiyelidir ki bu tarz bir çalışmanın popüler savunularından biri Diego Gambetta’ya aittir. Gambetta, mafyanın aynı zamanda bir “koruma endüstrisi” işlevine sahip olduğunu ve adeta organize olmuş iktisadi bir teşekkül biçimi olarak da nitelendirilebileceğini dile getirmektedir. Dahası koruma olayını bir meta olarak anlamaya çalıştığımızda bu bir bakıma mafyanın faaliyet ve tutumlarını da anlamamıza yardımcı olmaktadır (Gambetta, 1996, s. 53) Başka bir deyişle burada bir tür “yer altı ekonomisi”nden söz edebiliriz.

Tekrardan Mosca’nın seçkinler kuramı ile mafya üzerine olan fikirleri arasındaki bağlantıya geldiğimizde burada önemli bir vurguya rastlıyoruz. Mosca şöyle der: “Tam da bu noktada, “kravatlı mafya” olarak da adlandırılan, üst sınıflara mensup –kimisi siyasi nüfuz sahibi kimisi de doğrudan devlet yetkilisi- kimselerin mafya klanlarına sağladıkları himaye ve destekten söz edebiliriz” (Mosca, 2021, s. 55). Şu hâlde “kravatlı mafya”dan kasıt mafyanın daha çok kentleşme-modernleşme dinamikleri ile birtakım politik-bürokratik ilişkiler ağına gönderme yapmaktadır diyebiliriz. Burada geleneksel ve modern mafya gibi ayrımların detayına inmeyeceğiz. Ancak bir önemli husus şu ki adına kravatlı mafya denilen organizasyonun tam da yukarıda da ima edildiği üzere mafyanın politik seçkinlerle olan bağlantısı gerçeğinde yatmaktadır diyebiliriz. Öyle ki mafya araştırmalarında anahtar kavramlardan biri olan “partito” kavramı bu anlamda mafyanın politik-bürokratik otoritelerle olan bağlantısını ifade etmektedir (Arlacchi, 1991; Çulcu, 1992; Hess, 1998).

Mosca partito kavramına doğrudan değinmese de mafyanın politik otoritelerle “iltisaklı” oluşuyla güçlendiğini fark etmiştir. Bu durumda politik gücün sadece belirli kişilerin çıkar grubuyla ilişkilenebileceği olan “klikleşmiş” bir yönetim tarzına yol açtığını hesaba katmamız gerekir. Öyle ki Mosca Sicilya özelinde yapmış olduğu gözlemleri sonucunda mafyanın açık bir biçimde mevcut politik iktidarla iç içe olduğuna ve burada özellikle hükümetlerin seçimlerde mafyayı bir aracı güç olarak kullandığına vurgu yaptığını görmekteyiz (Mosca, 2021, s. 65). Diyebiliriz ki mafya irrasyonel anlamda bir yandan kendi iktidarını tesis ederken

öte yandan ise mevcut hükümet sistemleriyle, mevcut bürokratik, resmi otoritelerle ilişkilendirilerek eklenmesiyle rasyonel/yasal sosyo-politik ve iktisadi yapıları egemenliği altına almaya çalışan tahakkümcü karmaşık bir iktidar ağı görüntüsünü çizmektedir.

Devletin yetkili makamlarında oturanlar, desteklendikleri ya da kösteklendikleri siyasetçiler tarafından çevrilen dümenleri anlar anlamaz kendi işlerini kendileri görmeye karar verdiler ve böylece mafya klanları ve genel olarak suç şebekeleri ile doğrudan, aracısız bir biçimde pazarlık yapmaya başladılar. Bu da klanların, oy potansiyellerini kullanarak siyasi adaylardan kendilerine yakın bulduklarını desteklemelerine imkân tanıdı. Ve işte böylece, suç örgütleri, nüfuz sahibi kimseler ve kamu görevlileri arasında karşılıklı tavizlere dayalı sistem kurulmuş, sürdürülmüş ve pekiştirilmiş oldu. Bugün Sicilya'yı pençesine alan ahlaki çürümenin temel kaynağı, işte bu sistemdir. (Mosca, 2021, s. 58)

Mafyanın resmi otoritelerle, bürokrasilerle politik-kriminal ilişkilendirilme biçimi olan *partito* kavramının burada son derece kritik yere sahip olduğunu belirtmemiz gerekir. Bu açıdan belki de daha güncel bir tartışma için Marco Santoro'nun *Mafia Politics* (2021) adlı eserine bakmakta fayda olacaktır. Bu bağlamda Santoro söz konusu eserinde ana akım mafya kuramcılarının farklı olarak mafyanın devletin dışında olmadığına ve hem mafyanın hem de devletin politik çatının iki alternatif kutbunu teşkil ettiğine ve nispeten düzenli bir biçimde devlet ile iltisaklı olarak kendini politik yelpazede konumlandığına dikkat çeker. Santoro bu noktada sanılanın aksine mafyanın kırılğan demokrasilerde daha çok güçlendiğini vurgular (Santoro, 2021, s. 238).

Sonuç itibarıyla Mosca mafya sorunsalını “mafya babaları” türünden belirli tarihsel aktörlere indirgenmiş bir okumadan ziyade adına “mafyalasma” diye tabir edilebilecek sosyolojik bir perspektiften okumaya çalışır. Başka bir deyişle temel mesele burada “şu mafyadır” demek değildir. Mosca şöyle der: “Dolayısıyla şunu rahatlıkla söyleyebiliriz ki Sicilya’da mafyayı bir bütün olarak yöneten ne bir konsey ne de bir lider vardır. Bu nedenle, ‘filanca adam mafya lideriymiş’ gibi halk arasında sıkça duyulan ifadelerin tek bir anlamı olabilir, o da söz konusu kişinin birden fazla mafya klanı ile arasının iyi olduğudur.” (Mosca, 2021, s. 65-66). Burada Mosca'nın vurgusu açıktır. Buna göre, mafya salt kriminolojik bir olay olarak ele alınamaz. Temelde anlaşılması gereken şey, öncelikle genel olarak toplumsal ilişkilere ve toplumsal yapıya nüfuz etmiş olan mafios “ruh”un yani adına “mafyalasma” dediğimiz toplumsal fenomenin gerçekliğini kavramamızdır. Bu anlamda Mosca'nın mafya çalışması bize en azından bu fenomenin ideal tipik modellerine dair bir bakış açısı sunduğunu söyleyebiliriz.

Burada değinmemiz gereken önemli hususlardan biri de mafyayı hangi tanımlar üzerinden ele aldığımız sorundur. Diyebiliriz ki mafya fenomeni mikro ölçekte gündelik sıradan ilişkiler ağının bir parçası olmanın yanı sıra makro düzeyde sosyo-ekonomik ve politik sistemin güç ilişkileri ekseninde karşımıza çıkmaktadır. Şu halde mafya fenomeniyle ilgili literatür ve araştırmalara bakıldığı vakit mikro ve makro düzeylerde iki ayrımın belirgin bir biçimde karşımıza çıktığını söyleyebiliriz.

Mikro ölçekte sosyo-kültürel yapının bir parçasını teşkil eden mafyanın gündelik toplumsal hayatta kendine özgü bir toplumsal ilişki modeli olarak karşımıza çıktığıdır. Böylesi bir olguyu “mafios sosyal ilişki” olarak nitelendirebiliriz. Makro ölçekte ise mafya en temelde bir suç organizasyonu olarak devletle, bürokrasiyle olan ilişkileri bağlamında sosyo-ekonomik ve politik yapıları derinden sarsabilecek iktidar teknolojilerini üretmesi ile etkin bir fail olarak karşımıza çıkabilmektedir ki mafyanın bu iktidarını “mafios rejim” olarak nitelendirmek mümkündür.

Mafya son kertede sadece bir tanımlama problemi olmayıp aynı zamanda günümüz sosyo-ekonomik ve politik yapıların, gündelik toplumsal ilişki tarzlarının yorumlanmasında analitik bir bakış açısı da sunmaktadır. Bu bakımdan şurası unutulmamalıdır ki mafya ile toplumu ya da mafya ile belirli toplumsal ilişkileri ve kültürel unsurları birbirinden ayırt

edebilmek sanıldığına aksine güçtür ve bu ekseninde mafya fenomeni üzerine çalışmaların da sanıldığına aksine zor olduğunu söylemek gerekir.

Mafya fenomenini detaylı disiplinlerarası ve etnografik araştırmalar kapsamında anlamaya çalışmak mafya sorunsalının sosyo-politik ve ekonomik düzlemdeki “olumsuz” etkilerine karşı daha kalıcı ve etkili çözüm yolları geliştirmemize de olanak tanıyacaktır diyebiliriz. Bu bakımdan Mosca’nın şu sözünün tüm toplumlar ve devletler için uyarıcı niteliğe sahip olduğunu düşünüyorum: “[u]marız ki bizi yönetenler, bütün bu tecrübelerden gerekli dersleri çıkararak bu acı gerçeği eninde sonunda idrak ederler” (2021, s. 76). Zira türlü meseleleri anlamaya dönük bir faaliyet olan bilim dediğimiz şey aynı zamanda insanların mutlu ve huzurlu yaşamasının olanaklarını da geliştirmeyi amaçlamalıdır.

Kaynakça

- Arlacchi, Pino (1991). *Mafya ahlakı ve kapitalizmin ruhu* (B. S. Şener, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arslan, D. A. (2007). *Elit sosyolojisi*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Blok, A. (1988). *The mafia of a Sicilian village 1860-1960: A study of violent peasant entrepreneurs*. New York: Harper & Row.
- Bottomore, T. (1997). *Seçkinler ve toplum* (E. Mutlu, Çev.). Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Çulcu, M. (1992). *Dünyamızı saran mafya I*. İstanbul: Kastaş Yayınları.
- Çulcu, M. (2001). *Her sakaldan bir kıl: Türkiye’de mafyalaşmanın kökenleri-I*. İstanbul: E Yayınları.
- Dickie, J. (2005). *Cosa Nostra: A history of the Sicilian Mafia*. New York: Palgrave Mcmillan.
- Fentress, J. (2004). *Devrim ve mafya: Sicilya topraklarında ölüm* (M. Balabanlılar, Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Foucault, M. (2001). Benlik teknolojileri. Foucault, M., Gutman, H. & Hutton, P. H. *Kendini bilmek* (G. Ç. Güven, Çev.). İstanbul: Om Yayınevi.
- Gambetta, D. (1996). *The Sicilian mafia: The business of private protection*. London: Harvard University Press.
- Hess, H. (1998). *Mafia & mafiosi: Origin, power, myth*. London: C. Hurst & CO. Ltd.
- Hobsbawm, E. (2016). *İlkel asiler: 19. ve 20. yüzyıllarda toplumsal hareketin arkaik biçimleri üzerine incelemeler* (U. Kocabaşoğlu, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Lappalainen, T. (2005). *Mafya* (A. Arda, Çev.). İstanbul: Yerdeniz Yayınları.
- Mosca, G. (1939). *The ruling class*. New York: McGraw-Hill.
- Mosca, G. (2021). *Mafya nedir? 19. yüzyıl sonu İtalyası’ndan sosyolojik bir analiz* (O. Öztürk, Çev.). İstanbul: Metropolis Yayıncılık.
- Neuman, L. W. (2014). *Toplumsal araştırma yöntemleri: Nitel ve nicel yaklaşımlar 1* (S. Özge, Çev.). Ankara: Yayınodası Yayıncılık.
- Paoli, L. (2003). *Mafia brotherhoods: Organized crime, Italian style*. Oxford: Oxford University Press.
- Puccio-Den, D. (2021). *Maficraft: An ethnography of deadly silence*. Chivago: HAU Books.
- Santoro, Marco (2021). *Mafia politics*. Cambridge: Polity Press.
- Southwell, D. (2009). *Organize suç tarihi* (B. Köseoğlu, Çev.). İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Varese, F. (2018). *Mafia life: Love, death, and money at the heart of organized crime*. Oxford: Oxford University Press.
- Weber, M. (2012). *Ekonomi ve toplum I*. (L. Boyacı, Çev.). İstanbul: Yarı Yayınları.
- Weber, M. (2013). *Protestan ahlakı ve kapitalizmin ruhu* (M. Köktürk, Çev.). Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- William, F. W. (2017). *Köşebaşı toplumu: Bir İtalyan kenar mahallesinin toplumsal yapısı* (F. D. Elhüseyni, Çev.). Ankara: Heretik Yayıncılık.